

Docentenhandleiding Basisonderwijs ter voorbereiding op de gastles van: Michaja Wiener

Introductie

Binnenkort ontvang jij een gastspreker in de klas. Deze gastspreker maakt deel uit van jouw lessen over de Tweede Wereldoorlog en de Jodenvervolgning. De gastles duurt ongeveer 50 tot 70 minuten, afhankelijk van wat is afgesproken met de docent. De gastles bestaat uit twee delen: een verhaal en aansluitend een nagesprek. Het is belangrijk om naar aanleiding van [de bijgevoegde biografie](#) voor te bereiden, die aan de gastspreker kunnen worden gesteld. Ongetwijfeld heb je meerdere lessen aan WO2 besteed. In deze handleiding vind je tips en verdiepingsvragen bij het werkblad die je ter voorbereiding op de komst van Michaja kunt doen.

Duur les: 55 minuten

Doelgroep: Basisonderwijs groep 7/8

Thema: WO2, Jodenvervolgning, onderduiken

Leerdoelen:

- Leerlingen denken na over oorlogen waarover zij gehoord hebben en wisselen kennis uit.
- Leerlingen kennen belangrijke gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog en kunnen deze op volgorde zetten.
- Leerlingen leren over de gevaren van onderduiken
- Leerlingen doen een kort historisch bronnenonderzoek
- Leerlingen worden voorbereid op de thematiek uit het verhaal van de gastspreker.

Structuur werkblad

Introductie + filmpje 'De oorlog in zeven minuten'	<i>10 minuten</i>
Opdracht 1: Oorlog toen en nu	<i>5 minuten</i>
Opdracht 2: Generaties	<i>5 minuten</i>
Opdracht 3: Tijdlijn	<i>10 minuten</i>
Opdracht 4: Onderduiken	<i>10 minuten</i>
Opdracht 5: Aan de slag met bronnen	<i>10 minuten</i>
Slot: Vragen voorbereiden	<i>5 minuten</i>

Vorbereiding

- Lees deze handleiding, met achtergrondinformatie en tips om de verdiepingsvragen te bespreken, goed door.
- Bereid samen met jouw leerlingen vragen voor die aan de gastspreker kunnen worden gesteld.
- Print het werkblad uit (zie hieronder) en verdeel ze onder de leerlingen.
- Introduceer [de biografie van de gastspreker](#) na afloop van de les.
- Bekijk gezamenlijk als start [filmpje 'De oorlog in zeven minuten'](#)

Opdracht 1

Oorlog toen en nu

Leerlingen denken na over oorlogen waarover zij gehoord hebben en wisselen kennis en gedachten uit.

Tips

- Wees je bewust van eventuele oorlogsverhalen en ervaringen in de klas.
- Benoem dat oorlogen (helaas) iets van alle tijden is.
- Benoem dat er vandaag de dag ongeveer 110 miljoen mensen (waarvan 1/3e kind) op de vlucht zijn voor oorlog.

Opdracht 2

Generaties

Leerlingen bedenken tot welke generatie de gastspreker behoort en denken na of de oorlog ook in de levens van deze generatie een rol kan spelen.

Tips ter bespreking:

- Het antwoord op vraag b is waar. Benoem dat voor veel kinderen van oorlogsslachtoffers een oorlog zijn sporen achterlaat. Een oorlog werkt vaak generaties lang door. Kinderen die de oorlog niet hebben meegemaakt, hebben vaak te dealen met de trauma's van hun ouders (of grootouders).
- Benoem dat ook de oorlogen die nú in de wereld gaande zijn, hun sporen na zullen laten bij de volgende generaties.

Opdracht 3

Tijdslijn

Leerlingen maken een tijdslijn en zetten de volgende gebeurtenissen op volgorde.

1. Adolf Hitler komt aan de macht en veel Joden vluchten uit nazi-Duitsland – 1933
2. Huizen en winkels van Joden worden vernield. Het is vanaf dit moment moeilijk om uit nazi-Duitsland te vluchten – 1938
3. Nederland wordt bezet door Nazi-Duitsland en de nazi's zijn de baas in Nederland – 1940
4. Anti-Joodse maatregelen worden ingevoerd en Joodse kinderen worden van school gestuurd – 1941
5. Joden worden opgeroepen zich te melden om te gaan 'werken' in kampen, de eerste mensen duiken onder – 1942
6. Joodse mannen, vrouwen en kinderen worden opgepakt en via Westerbork naar concentratiekampen gedeporteerd en vermoord – 1942-1945
7. Nederland is bevrijd en de weinige overlevenden keren terug naar Nederland – 1945
8. Kinderen en kleinkinderen van overlevenden én slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog vertellen wat er met hun familie is gebeurd voor de klas – 2018-nu

Tips ter bespreking:

- Bespreek en vergelijk de tijdslijnen.
- Licht de tijdslijn kort toe zodat leerlingen een helder beeld hebben van het verloop van de Tweede Wereldoorlog.
- Vraag leerlingen welke gebeurtenissen zij nog meer kunnen bedenken.

Opdracht 4

Onderduiken

a. Wat had je allemaal nodig om onder te kunnen duiken? Schrijf zoveel mogelijk dingen op

Denk aan: Betrouwbare contacten, hulp van mensen uit het verzet, een onderduikplek, geld, netwerk om aan voedselbonnen te komen, boeken/tijdsbesteding/huiswerk/zorg/medicijnen (vaak regelden het verzet dit), geduld (dagen duurde lang en je moest vaak stil/bijna onzichtbaar zijn).'

Benoem dat het niet zo eenvoudig was om onder te duiken, niet iedereen had de mogelijkheid en middelen om onder te duiken. Benoem daarnaast dat mensen toen niet wisten wat wij nu weten (het lot van de Joden die zich wel melden en naar de concentratiekampen werden gedeporteerd).

b. Wat waren de risico's van onderduiken?

Wat kon er gebeuren?

Onderduiken was erg gevaarlijk, je kon worden opgepakt en gedeporteerd. Veel kinderen zaten vaak los van hun ouders ondergedoken, niet wetende waar hun vader en moeder of eventuele broertjes en zusjes zaten. Ook moesten kinderen onder een andere naam door, kregen een nieuwe identiteit en mochten absoluut niemand vertellen wie zij in werkelijkheid waren. Het kwam voor dat je kleine ruimtes moest delen met anderen, of weer naar een ander adres moest en iedere dag had je de angst om ontdekt te worden, bijvoorbeeld door verraad. Ook voor de mensen die onderduikers in huis hadden was het gevaarlijk en kon je worden opgepakt en gearresteerd. Veel ondergedoken kinderen die de oorlog overleefden moesten na de oorlog doorleven zonder hun ouders, die waren vermoord in de concentratie- en vernietigingskampen.

c. Hoeveel Joodse mensen hebben denk jij de oorlog overleefd door onder te duiken?

Van de c.a. 28 duizend Joden in onderduik, zijn er ongeveer 1/3 verraden, opgepakt en naar de concentratiekampen gedeporteerd.

Opdracht 5

Aan de slag met bronnen

Leerlingen bekijken twee historische bronnen die te maken hebben met het verhaal van de gastspreker.

- Bron 1 is een trouwfoto (van voor de oorlog) van het echtpaar Kleinkramer.
- Bron 2 is een advertentie uit het Nieuw Israëlitisch weekblad van november 1945 waar om inlichtingen wordt gevraagd over het echtpaar.

Leerlingen beantwoorden vragen met als doel hen nieuwsgierig te maken naar wie deze mensen waren. Zij denken na wat ze over hen zouden willen weten. Bij het duiden van de Jodenvervolging is het belangrijk om aandacht te geven aan de levens van mensen voor de oorlog. Benadruk dat het echtpaar dat op de foto te zien is, mensen waren die normale levens hadden, met hobby's, familie, vrienden en dromen. Tijdens de gastles zullen leerlingen antwoord krijgen op hun vragen, alsmede wat er met hen gebeurd is.

